

dullah b. Revâha ve Abbâd b. Bişr'in Hayber seriyeleri de bu gruptandır. Dördüncüsü özel görevlerle yollanan seriyelerdir. Bunlardan Âsım b. Sâbit'in Recî', Münzir b. Amr'ın Bi'rîmaûne ve Abdurrahman b. Avf'ın Dûmetülcendel seriyeleri İslâm'a davet için gönderilmiştir. Özel görevli seriyelerin bir başka türü de dine ve kutsal değerlere hakaret edenlerin bertaraf edilmesi amacıyla Umeyr b. Adî'nin Asmâ bint Mervân, Sâlim b. Umeyr'in Ebû Afek, Muhammed b. Mesleme'nin Kâ'b b. Eşref ve Abdullah b. Üneys'in Hâlid b. Süfyân'ı (veya Süfyân b. Hâlid) cezalandırması örneklerinde olduğu gibi İslâm düşmanlarının üzerine sevk edilenlerdir. Hâlid b. Velîd Uz-zâ, Sa'd b. Zeyd el-Eşheli Menât ve Ebû Süfyân ile Mugîre b. Şu'be de Lât putlarını yıkmakla görevlendirilmiştir.

Seriyelerin sayısı ve adlandırılması konusunda kaynaklarda farklı bilgilere rastlanmaktadır. Bu husustaki en ayrıntılı açıklamalar Vâkıdî'nin *el-Megâzî'si* ve İbn Sa'd'ın *eş-Tabakât'*inde yer almaktadır. Her iki müellif de seriyelerin sayısını kırk yedi olarak zikretmekle birlikte Vâkıdî elli beş, İbn Sa'd elli yedi seriyeye hakkında bilgi vermiştir (*el-Megâzî*, I, 4-7; *eş-Tabakât*, II, 5-6). Şemseddin eş-Şâmî'ye göre ise seriyelerin sayısı yetmiştir (*Sübülü'l-hüdâ*, VI, 3). Seriyeler genellikle gönderildikleri yerin ya da kumandanın ismiyle anılmıştır. Ancak aynı istikamete birden fazla seriyeye yollandığı veya aynı kumandanı birden fazla görev verildiği için isim karışıklıkları olmuş, bu sebeple bazı kaynak ve araştırmalarda yer ve kumandan isimlerini birlikte kaydetmek suretiyle adlandırma yoluna gidilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, I, 773; *Lisânü'l-Arab*, "sry", "ğzv" md.leri; Vâkıdî, *el-Megâzî*, I, 5-8 vd.; İbn Hişâm, *es-Sire*, II, 176, 179, 200-211; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, II, 5-6, 7 vd.; Belâzürî, *Ensâb*, I, 344, 477; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-gâbe*, III, 385; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 248-252; Şâmî, *Sübülü'l-hüdâ*, VI, 3 vd.; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye*, I, 306; Hamîdullah, *İslâm Peygamberi*, I, 238; a.mlf., *el-Veşâ'ıku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 67-68; M. Muhsin el-Fakih, *el-Mevsû'atü'l-küberrâ fi ğazavâtü'n-nebiyyi'l-a'zam*, Beyrut 1417/1996, I-V, tür.yer.; Serdar Özdemir, *Hz. Peygamber'in Seriyeleri*, İstanbul 2001, s. 15 vd.; Elşad Mahmudov, *Sebeup ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları* (doktora tezi, 2005), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 14-16, 485-497, ayrıca bk. tür.yer.; Ahmed Emin eş-Şin-kîti, *el-Bu'ûş ve'l-ğazavât mürettebe bi-hasebi's-senevât*, Kahire 1427/2006, tür.yer.; Mustafa Fayda, "Batn-ı Nahle Seriyesi", *DİA*, V, 202-203; Hüseyin Algül, "Gazve", a.e., XIII, 488.

SERDAR ÖZDEMİR

SERJEANT, Robert Bertram (1915-1993)

İngiliz şarkiyatçısı.

İskoçya'nın Edinburgh şehrinde doğdu ve öğrenimini burada tamamladıktan sonra Cambridge Üniversitesi Trinity College'da C. A. Storey'in danışmanlığında İslâm dokümanlığı konusunda doktora yaptı (1939). Aynı yıl o dönemde İngiliz kolonisi olan Yemen'in Aden şehrine giderek Arap lehçeleri üzerinde çalışmaya başladı. 1940'ta ilk defa Aden Himaye Yönetimi'ne bağlı hükümet muhafızları biriminde resmî bir işe girdi. 1942-1945 yılları arasında BBC Arapça Servisi'nde görev aldı. II. Dünya Savaşı'nın ardından Londra Üniversitesi'ne bağlı School of Oriental and African Studies'te (SOAS) Arapça okutmanlığına tayin edildi. 1947'de araştırmacı statüsüyle Hadramut'a gitti. Ertesi yıl School of Oriental and African Studies'te öğretim üyesi, 1955'te de profesör unvanıyla Modern Arapça Kürsüsü'nün başkanı oldu. 1964'te Cambridge Üniversitesi'ne geçti ve bu dönemde öğretim üyeliğinin yanında Doğu Araştırmaları Enstitüsü'ne bağlı Ortadoğu Merkezi'nin, daha sonra da Pembroke College'in müdürlüğünü üstlendi. 1969'da A. J. Arberry'nin ölümünün ardından Sir Thomas Adams Arapça Kürsüsü'nün başkanlığına getirildi. 1974'te Robin Bidwell ile birlikte *Arabian Studies* dergisini çıkarmaya başladı. 1976'da Kahire'deki Mecmau'l-lugati'l-Arabîyye'ye üye kabul edilen, çeşitli şeref doktorası ve pâyeleri sahibi olan Serjeant, Aralık 1981'de emekliye ayrılıp anayurdu İskoçya'nın St. Andrews yakınlarındaki Denhead şehrine yerleşti; 29 Nisan 1993'te burada vefat etti. Editörler kurulunda yer aldığı *New Arabian Studies*'in çıkışını göremedi; derginin ilk sayısı 1994'te neşredildi. Serjeant'ın kitap ve makalelerinin çoğu Güney Arabistan üzerine yaptığı incelemelerden oluşmaktadır. Başlıca makaleleri bir araya getirilerek kitap halinde tekrar yayımlanmıştır. Bazı önemli çalışmaların da editörlüğünü veya ortak editörlüğünü yapmıştır.

Eserleri. 1. *A Handlist of the Arabic, Persian and Hindustani MSS. of New College, Edinburgh* (London 1942). Edinburgh New College'da bulunan Arapça, Farsça ve Hindustânî el yazmalarının katalogudur. 2. *The Arabs* (Harmondsworth 1947). 3. *Prose and Poetry from Hadramawt* (London 1951). Hadramut nesir ve nazımından derlediği parçalar üzerindeki çalış-

malardır. 4. *The Saiyids of Hadramawt* (London 1957). 5 Temmuz 1956'da verdiği bir konferansın dipnotları eklenmiş tam metnidir. 5. *The Portuguese of the South Arabian Coast. Hadrami Chronicles* (Oxford 1963). Portekizliler'in Güney Arabistan sahillerini terketmesiyle ilgili XV ve XVI. yüzyıldan kalma Hadramî metinlerinden oluşmaktadır. 6. *Islamic Textiles* (Beyrut 1972). Daha önce "Material for a History of Islamic Textiles up to the Mongol Conquest" adıyla dört makale halinde yayımlanmıştır (*AI*, sy. 9-16, [Michigan 1942-1951]). 7. *South Arabian Hunt* (London 1976). Güney Arabistan'da İslâm öncesi dönemlerden günümüze kadar devam eden geleneksel dağ keşisi avı üzerine bir incelemedir. 8. *The Islamic City* (Paris 1980). Serjeant'ın editörlüğünü yaptığı eser 19-23 Temmuz 1976'da Cambridge Üniversitesi Ortadoğu Merkezi'nin düzenlediği sempozyumda sunulan tebliğlerden oluşmuş ve UNESCO tarafından yayımlanmıştır. Eserde onun da "Social Stratification in Arabia" isimli bir makalesi bulunmaktadır (s. 126-147). Kitap *İslâm Şehri* ismiyle Türkçeye çevrilmiştir (trc. Elif Topçugül, İstanbul 1992, 1997). 9. *Studies in Arabian History and Civilisation* (London 1981). Daha önce yayımlanmış on üç makalesinin toplu halde yapılan tıpkı basımıdır. 10. *San'a': An Arabian Islamic City* (London 1983). Ronald Lewcock ile birlikte derlenmiş ve büyük kısmı Serjeant tarafından yazılmış olan eser San'a şehrinin sosyal, ekonomik, tarihî, mimari ve kültürel bakımdan incelendiği kapsamlı bir çalışmadır. 11. *A Miscellany of the Middle Eastern Articles* (Harlow 1988). 1970-1982 yılları arasında Londra Üniversitesi'nde Arapça profesörlüğü yapmış olan Thomas Muir Johnstone'un (ö. 1983) anısına R. B. Serjeant, A. K. Irvine ve G. Rex Smith tarafından hazırlanan hâtıra kitabıdır. 12. *Religion, Learning and Science in the 'Abbasid Period* (Cambridge-New York 1990). The Cambridge History of Arabic Literature serisinde yayımlanan eser editörlüğünü R. B. Serjeant, M. J. L. Young ve J. D. Latham'ın gerçekleştirdiği bir ortak yayındır. 13. *Customary and Sharia'ah Law in Arabian Society* (London 1991). 1951-1989 yılları arasında yayımlanmış olan makalelerinden on sekiz tanesinin toplu halde yapılmış tıpkı basımıdır. 14. *Farmers and Fisherman in Arabia: Studies in Customary Law and Practice* (Aldershot-Brookfield 1995). G. Rex Smith tarafından derlenmiştir. 15.

The Book of Misers (Reading 1997). Câhiz'in *el-Buḥalâ*'sının İngilizce'ye tercümesidir (eserleri için ayrıca bk. Pearson, bibl.; Smith, bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, II, 141-142; Mişâl Cühâ, *ed-Dirâsâtü'l-ʿArabiyye ve'l-İslâmiyye fi ʿUrûbbâ*, Beyrut 1982, s. 55; J. D. Pearson, "Published Works of Robert Bertram Serjeant", *Arabian and Islamic Studies* (ed. R. Bidwell - G. R. Smith), London 1983, s. 268-278; G. Rex Smith, "In Memorium: R. B. Serjeant", *Yemen Update: Bulletin of the American Institute for Yemeni Studies*, sy. 33, Westbury 1993, s. 6-11.

SEDAT ŞENSOY

SERKİS, Yûsuf İlyân

(يوسف إيلان سركييس)

Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ Serkis ed-Dımaşki (1856-1932)

Bibliyografya âlimi, edip ve yazar.

Şam'da Katolik bir Ermeni ailesinin çocuğu olarak dünyaya geldi. Ailesi 1860 yılında Şam'da ortaya çıkan isyanlar dolayısıyla Beyrut'a yerleşmişti. İlk eğitimini burada alan Serkis, okulu bitirmesinin ardından bazı küçük tüccarların yanında bir süre muhasebecilik yaptı. Yirmi yaşına gelmeden Fransızca'dan yaptığı tercümelemler Beyrut'taki *el-Beşîr* dergisinde yayımlandı. Daha sonra Osmanlı Bankası Beyrut Şubesi'nde memur olarak göreve başladı. Otuz beş yıl süreyle kaldığı bu görevi sırasında Limasol (Kıbrıs), Ankara ve İstanbul'da bulundu. Onun gerek mesleği gerekse on iki çocuk babası oluşu kendisini nümismatik, pul koleksiyonculuğu, Arap kültürü tarihi ve eski Doğu kiliseleri araştırmaları gibi konularda faaliyetlerde bulunmaktan alıkoymadı. İstanbul'da bulunduğu sırada (1894-1905) bazı eski eserleri konu alan Fransızca makalesinden dolayı Rus Arkeoloji Enstitüsü'nün şeref üyeliğini kazandı. Yazdığı makaleler daha çok *el-Mukteṭaf*, *el-Meşriḳ* ve *Luḡatü'l-ʿArab* gibi dergilerde yayımlandı.

1912'de ailesiyle birlikte oğullarına iş bulma ümidiyle Kahire'ye yerleşti. 1922-1923'te tekrar Beyrut'a taşınmak için bir teşebbüste bulunduysa da bu gerçekleşmedi. 1914 yılından itibaren kitapçılık işiyle meşgul olmaya ve çıkardığı katalogları müşterilere göndermeye başladı. Onun işi daha çok Avrupa kütüphaneleri ve kitap koleksiyoncularıyla haberleşmeye dayanıyordu. Bu esnada, *Muʿcemü'l-maṭbûʿâti'l-ʿArabiyye*'sinin mukaddimesinde belirttiğine göre Arapça yazmalar biyobibliyografyası

için malzeme toplamaya koyuldu. Kitap ticareti işini sürdürürken *Muʿcem*'i yazmaya devam etti. Onun dükkânının bulunduğu cadde kültür ve neşir faaliyetleri alanında büyük şöhret kazandı. Sonraları Vatikan'ın kitap taleplerini karşılayan ve kili durumuna geldi. 1930 yılında sağlığı bozulan Serkis 10 Haziran 1932 tarihinde Kahire'de öldü.

Eserleri. 1. *Muʿcemü'l-maṭbûʿâti'l-ʿArabiyye ve'l-muʿarabe*. Serkis şöhretini sağlayan bu eserinin yazımına 1914 yılında Kahire'de başlamıştır. Müellif Avrupa dillerinde yazılmış referans kitaplarını, genel ve özel kütüphane kataloglarını bildiği için Arap dilinde yazılmış veya Arapça'ya çevrilmiş eserlerle ilgili geniş bir katalog hazırlamayı arzu ediyordu. Çalışması, Arap ülkelerinde matbaanın kurulmasından itibaren 1920 yılına kadar basılmış eserleri ihtiva etmektedir. Müellif ismine göre düzenlenen kitapta alfabetik sıralamada müellifin kendi ismiyle babasının ismi değil meşhur olan isim, künye, lakap veya nisbesi dikkate alınmıştır. Kitapta önce müellifler hakkında kısa bilgi verilmiş, ardından eserleri alfabetik olarak sıralanmış, her biri hakkında bibliyografik bilgi sunulmuştur. Kitabın sonunda temel İslâmî ilimler, felsefe, edebiyat ve diğer bilim alanına giren 131 mecmua tanıtılmış, ardından müellifi bilinmeyen eserlere dair bilgi verilmiş, en sona *Muʿcem*'de tanıtılan eserlerin indeksi eklenmiştir. Bu muhteva ile ilk defa Kahire'deki Serkis Matbaası'nda iki cilt halinde neşredilen eserin (1346/1928) daha sonra yine Kahire'de (1931) ve baskı yılı belirtilmeden Mektebetü's-sekâfeti'd-dîniyye tarafından, ayrıca Kum'da (1410) baskıları yapılmıştır. 2. *Câmiʿu't-teşânifi'l-ḥadîse*. İki cüz halindeki eserin ilk cüzü 1920-1926 yıllarında, ikinci cüzü 1927'de Arapça yazılan veya Arapça'ya çevrilen eserlerin listelerini içermekte olup *Muʿcem*'in tamamlayıcısı niteliğindedir (Kahire 1927-1928; Beyrut 1993; Tahran 1413). 3. *Muḥtaşarü't-târîhi'l-mukaddes*. Suriye'de okullar için Fransızca-Arapça olarak yazılmıştır (Beyrut 1889). 4. *Miʿetü'ḥikâye ve ḥikâye*. Fransızca-Arapça 101 hikâyeden ibarettir (Beyrut 1889). 5. *Enfesü'l-âşâr fi eşheri'l-emşâr*. 1903 yılında İstanbul'dan Roma'ya seyahatinden sonra kardeşi Mihail'e gönderdiği mektuplarından oluşmaktadır (Hades [Lübnan] 1904). 6. "el-Cem'iyyetü'l-meşrikiyye" (*Mecelletü'ş-Şark*, 1909). 7. *ʿÂşın ve şecʿân*. Kuzey Avrupa ile ilgili coğrafi bilgiler ve çocuklar için edebî öğütler içe-

ren Fransızca'dan özetlenmiş bir romandır (Beyrut 1874). 8. *er-Rihletü'l-cevviyye fi'l-merkebeti'l-hevâ'iyye*. Jules Verne'den tercümedir (Beyrut 1875, 1884). 9. Ebü'l-Fazl İbnü'ş-Şihne'nin *ed-Dürrü'l-munteḥab fi târihi memleketi Haleb* adlı eserinin ilmî neşri (Beyrut 1909). Jean Sauvaget tarafından *Les perles choisies d'İbn Ach-Chihna* adıyla Fransızca'ya yapılan tercümede (Beyrut 1933) bu metin esas alınmıştır. Serkis ayrıca Muhammed b. Ahmed el-Bâûni'nin *Tuḥfetü'z-zurefâ' fi tevârihi'l-mülûk ve'l-ḥulefâ'* adlı 300 beyti aşan manzumesinin neşrini *el-Mukteṭaf* dergisinde gerçekleştirmiştir (1908). Bunların dışında yukarıda isimleri verilen dergilerde yayımlanmış makaleleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Serkis, *Muʿcem*, Kahire 1346/1928, Mukaddime, I, s. e-c, 1032-1033; Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 378-379; Kehhâle, *Muʿcemü'l-muʿelîfîn*, IV, 146; Zirikî, *el-Aʿlâm* (Fethullah), VIII, 219; *Maʿa'l-mektebe*, s. 80-81; Abdüvvehhâb es-Sâbü-nî, *ʿUyûnü'l-muʿellefât* (nşr. Mahmûd Fâhûrî), Halep 1413/1992, I, 23; M. W. Albin, "Sarkis, Yûsuf İlyân", *Encyclopedia of Library and Information Science*, New York 1985, XXXIX, suppl. 4, s. 394-396.

MUSTAFA ÖZ

SERKUDÜMİ

(bk. KUDÜM).

SERLEVHA

(سرلوحه)

Yazma eserlerde metnin başladığı karşılıklı tezhiplemiş sayfalar.

Sözlükte "baş" anlamındaki Farsça *ser* ile Arapça *levha* kelimelerinden oluşan *serlevha* "bir yazının başlığı" demektir. Tezhip sanatında terim olarak el yazması kitapların zahriye sayfasından sonra karşılıklı iki sayfasına yapılan bezemeli başlığı ifade eder. Searlevha yerine levha denildiğine de rastlanır. *Dîbâce* adı da verilen bu sayfaların tezhibine "serlevha tezhibi" denir. Tezhip tuğlu yapılmışsa buna "hâşiyeli levha" da denir. Çoğu zaman dikdörtgen ikil, kubbeli veya her iki formu birleştiren mürekkep biçiminde olur. Genellikle Kur'ân-ı Kerim'de Fâtiha ile Bakara sûresinin ilk âyetlerinin yer aldığı karşılıklı sayfalarda uygulanan serlevha tezhibi el yazması eserlerde mesnevi tarzında yazılmış eserlerin baş ve bölüm başlıklarında da görülür. Tezhipli kısım metnin başladığı ilk sayfada (vr. 1^b) ve yalnız yazı sahasının üzerinde ise bu